

Механізми компенсації формуються в межах об'єктів, що взаємодіють і мають зворотну дію на систему, у якій вони виникли. За певних умов може змінюватися напрям їхнього розвитку. Пряма компенсація може бути перетворена в надкомпенсацію або в декомпенсацію. До того ж, на нашу думку, ідея наявності напрямків адаптації за ознакою зміни рівнів організації системи може бути поширена на компенсаторні процеси в суспільстві, оскільки вони мають певну спрямованість (наприклад, етичну, естетичну, психологічну тощо). До змісту поняття "компенсація" належать як ознаки (характерні риси) людини, так і ознаки (характерні риси) культури як цілого. Компенсаційні процеси в культурі дозволяють, з одного боку, досягти стану рівноваги соціуму як динамічної системи, а з іншого – досягти можливого за конкретних умов рівня особистісної цілісності індивіда. Зрозуміло, що компенсація у більш широкому сенсі та компенсація як заміщення особистісної цілісності є діалектично пов'язаними процесами. Зв'язок механізмів компенсації і культури широко вивчався в природничих науках про життя (життєстверджуючий фактор), психоаналізі (фактор самовдосконалення). Проте і сьогодні слід констатувати, що ми маємо справу із сегментацією цього явища у різних наукових дискурсах і його рецепція в культурологічних студіях має надати нам можливість якщо не сприйняття, то при наймі наближення до цілісного бачення. На сьогодні, поняття "компенсація" автором статті розуміється як процес врівноваження окремих функцій певної системи (природи, соціуму, культури та ін.), що дає змогу зберегти її цілісність і рівновагу.

Перспективи подальших наукових розробок: дослідження процесів компенсації в умовах глобалізації культуротворення.

Література

1. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем [Текст] / П. К. Анохин // Принципы системы организации функций. – М. : Наука, 1973. – С. 5–61.
2. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека [Текст] / Ф. Б. Березин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 270 с.
3. Левчук Л. Т. Західноєвропейська естетика XX століття [Текст] / Л. Т. Левчук. – К. : Либідь, 1997. – 224 с.
4. Оксфордский толковый словарь по психологии / под ред. А. Ребера. – М. : АСТ : Вече, 2002. – 592 с.
5. Соколова Н. Д. Дошкольное воспитание аномальных детей [Текст] / Н. Д. Соколова, Л. П. Носкова, О. П. Гаврилушкина. – М. : Просвещение, 1993. – 224 с.
6. Фрейд З. Будущее одной иллюзии [Текст] // Фрейд З. Психоаналитические этюды. – Мн. : Попурри, 1997. – С. 481–525.
7. Юнг К. Г. Личное и сверхличное, или коллективное бессознательное [Текст] // Юнг К. Г. Психология бессознательного. – Мн. : Харвест, 1993. – С. 103–249.

References

1. Anokhin, P.K. (1973). Fundamental questions of the general theory of functional systems // Principi sistemi organizatsii funktsiy. (pp. 5–61). Moscow: Nauka [in Russian].
2. Berezin, F.B. (1988). Psychic and psychophysiological adaptation of man. Leningrad: Izdatelstvo LGU [in Russian].
3. Levchuk, L.T. (1997). Western European aesthetics of the twentieth century. Kyiv : Libid' [in Ukrainian].
4. Reber, A. (Eds.). (2002). Oxford Dictionary of psychology. Moscow: ACT : Veche [in Russian].
5. Sokolova, N.D. (1993). Preschool education abnormal children. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
6. Freud, Z. (1997). Future of an Illusion. Psychoanalytic Studies. (pp. 481–525). Minsk: Popurri [in Russian].
7. Jung, C.G. (1993). Personal and supra-personal or collective unconscious. Psychology of the Unconscious. (pp. 103–249). Minsk: Harvest [in Russian].

УДК 130.2

Федоренко Микола Олександрович
кандидат філософських наук, доцент
Національної музичної академії України
ім. П.І.Чайковського
fed2000@ukr.net

ТИПОЛОГІЯ МОДЕРНУ

У статті зазначається, що на зламі XIX–XX ст. формується нове, відмінне від попереднього бачення людської самості, яке вибудовується не на основі самовизначення, а передбачає рефлексивне самовідношення, що опосередковується присутністю "значущого іншого". Акцентується увага на спільності моменту рефлексивності для мислення обох епох. Саме це і є підставою для бачення сучасності: чи як "радикалізованого модерну", чи як "комунікативної раціональності", чи як прояву модернізму. Аналізуються соціально-філософські концепції сучасності/модерну. Здійснюється порівняльний аналіз зазначеного концепту в творчому доробку представників сучасної західної філософії з точки зору включення їх у процес переосмислення просвітницької епістемологічної парадигми. На основі стислої історико-культурної ретроспективи пропонується типологія підходів до визначення поняття "сучасність/модерн".

Ключові слова: модерн/сучасність, модернізм, постмодернізм, життєвий світ, комунікативний розум.

Федоренко Николай Александрович, кандидат философских наук, доцент Национальной музыкальной академии Украины им. П.И. Чайковского

Типология модерна

В статье отмечается, что на рубеже XIX-XX вв. формируется новое, отличное от предыдущего видение человеческой самости, которое выстраивается не на основании самоопределения, а предполагает рефлексивное самоотношение и опосредуется присутствием "значимого другого". Акцентируется внимание на общности момента рефлексивности для мышления обоих эпох. Именно это и является основанием для видения современности или как "радикализирующегося модерна", или как "коммуникативной рациональности", или же как проявления модернизма. В исследовании анализируются социально-философские концепции современности/модерна. Осуществляется попытка сравнительного анализа указанного концепта в творчестве представителей современной западной философии с точки зрения включенности их в процесс переосмысления просветительской эпистемологической парадигмы. На основе краткой историко-культурной ретроспективы предлагается типология подходов к определению понятия "современность / модерн".

Ключевые слова: модерн/современность, модернизм, постмодернизм, жизненный мир, коммуникативный разум.

Fedorenko Mykola, PhD in Philosophy, associate professor, P.I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine
Typology of modern

The article notes that at the turn of 19-20 centuries formed a new vision of the human self which was different from the previous one. It is built not on the basis of self-reflexive and involves oneself, which is mediated by the presence of "significant other." However, attention is focused on the common moment of reflexivity thinking about both periods. That is what is the basis for a vision of modernity or as "radical modernism" or as "communicative rationality," or as the manifestation of modernism. The study examines the social and philosophical concepts contemporary / modern. A comparative analysis of this concept in the representatives of modern Western philosophy from the point of view of their involvement in the educational process of rethinking the epistemological paradigm is made. Based on a brief historical and cultural retrospectives we propose typology of approaches to the definition of "Contemporary / Modern".

For philosophical, especially for social and humanitarian thinking of the 20-21 centuries the reception of the historical experience is a characteristic feature and the basis of the constitution in the modern world. The studying of history is not limited only itself; it is the mean of better understanding of the reality in which we live, according to M. Foucault a manifestation of "concern for the present". In this context, the question arises the definition of the concept of "modern / contemporary" in a number of the concepts of "past" and "postmodernity / postmodernism". So this distinction serves as a methodological basis for a deeper understanding of the historicity of human experience, including the teaching of philosophy, social and human sciences in the classroom.

After analysis of recent researches and publications, it is obvious that criticism of "modern", initiated by postmodernists, has been a significant incentive to expand the discussion about the essence of modernism / modernity in philosophical and social sciences. Analyzing the theoretical foundations of ideas about modernity, represented by such iconic figures as European philosophy J. Habermas and J. Lyotard, whose views on the essence of modernism vary, we tried to supplement their abstract positions by sociological calculations. In particular, the article examines the creative achievements of A. Giddens, a British sociologist who has considered the present as radical form of modern and the U. Beck, a German social researcher with his concept of modern as a society of risk.

Our goal is to attempt the typology of the approaches of modern and determine their essence by analyzing views on modernity, represented by the following contemporary philosophical and sociological traditions as J. Habermas, J. Lyotard, A. Giddens, U. Beck.

The concept of "modernity" or "modern" has several meanings. Firstly, the word "modern" appeared in the 5 century B.C. and described the present situation – the Christian modernity fought against the Roman pagan past. Since that period, "modern" called themselves any present, aware its difference from the previous past. People considered themselves "modern" in the era of Charlemagne, in the 12 century and in the period of the Enlightenment. Until the 17th century, classical ancient samples of the "right" were considered to be a standard.

Secondly, the understanding of "modernity" deteriorated during the Enlightenment, when the ancient ideal of "perfection" was problematic. Associated with the development of science progressivist vision of the learning process and the associated idea of better social future became the basis of an abstract opposition of "modernity" against tradition, "getting free from all historical links". The vivid embodiment of the new opposition became famous controversy "ancient" and "new" in French aesthetics of 17-18 centuries. The idea of "perfection" found its incompatibility with the idea of "new" in art. "New", based on the philosophy of R. Descartes, insisted on the freedom of judgment not only in the study of nature, but also in the field of aesthetic taste. Criticizing opponents by uncritical and dogmatic adherence to ancient authors, they insisted on the idea of progress. "We must recognize – Auguste Conte wrote – that the idea of progress as something necessary and began to take definite philosophical content and actually attracted public attention only after the famous". The controversy between ancient and new, "brilliantly came to the forefront of a new time. This controversy's value still remains without a proper assessment, in my point of view, a real event prepared universal history of the human mind.

"Modernity" in philosophy and cultural studies of the 20th century often means "New Era" (17-20 centuries). First of all it is the Enlightenment, with its humanist idealization, or meta-narrative. The term "meta-narrative", J. Lyotard used and considered the modern is completed, than A. Giddens or J. Habermas.

Modernity appeared in 16-17 centuries and created at the same time a new type of personality. Its first manifestation was the autonomy of the believer that has been reached and justified by Protestantism. Although at the turn of 19-20 centuries the new modernity formed and differed from the previous view of human self. It isn't built on the basis of self-reflexive and involves oneself which is mediated by the presence of "significant other". This is the basis for the vision of modernity as "radical modern" (A.Giddens) or as a "communicative rationality" (J.Habermas), or as a manifestation of modernism (D.Bell).

Key words: "Modern", modernism, postmodernism, life-world, communicative reason.

Для філософського, а особливо для соціально-гуманітарного мислення XX-XXI ст. характерною ознакою є рецепція історичного досвіду як основи їх конститування в сучасних умовах. Вивчення

історії не самоціль; вона є засобом кращого розуміння реальності, в якій ми живемо, виступає, за Фуко, проявом "турботи про сучасність" [9]. В цьому контексті постає питання визначення концепту "модерн/сучасність" серед понять "минуле" та "постсучасність/постмодернізм". Подібне розрізнення, у свою чергу, слугуватиме методологічним підґрунтям для більш глибокого розуміння історичності людського досвіду, зокрема для викладання філософських та соціально-гуманітарних наук.

Очевидно, що саме критика "модерну", ініційована постмодерністами, була суттєвим стимулом для розгортання дискусії про сутність модерну/сучасності як в філософських, так і в соціальних науках. Аналізуючи теоретичні підвалини уявлень про сучасність, репрезентовані такими знаковими фігурами європейської філософії, як Габермас та Ліотар, погляди яких на сутність модерну різняться, ми намагалися доповнити їх дещо абстрактні положення соціологічними викладками. Так, зокрема, в статті аналізуються творчі доробки англійського соціолога Гіденса, що розглядає сучасність як радикалізовану форму модерну, та німецького соціального дослідника Бека – з його концепцією модерну як суспільства ризику.

Метою статті є спроба типологізації підходів до феномена модерну та з'ясування їх суті шляхом аналізу поглядів щодо сучасності, репрезентованих такими представниками сучасної філософської та соціологічної традиції, як Габермас, Ліотар, Гіденс, Бек.

Поняття "сучасність", "модерн" мають декілька значень. По-перше, слово "модерн" з'являється в У ст. н.е. і описує ситуацію протиставлення християнської сучасності римсько-язичницькому минулому. З тих пір "сучасною" іменувала себе будь-яка сучасність, що усвідомлювала свою відмінність від попереднього періоду. Люди вважали себе "сучасними" і в епоху Карла Великого, і в XII ст., і в період Просвітництва. При цьому аж до класицизму XVII ст. античні зразки "правильного" смаку вважалися еталонними [8, 7-31].

По-друге, розуміння "сучасності" загострилося в епоху Просвітництва, коли античний ідеал "довершеності" став проблематичним. Пов'язане з розвитком природознавства прогресистське бачення процесу пізнання і пов'язане з ним уявлення про краще соціальне майбутнє стало основою абстрактного протиставлення "сучасності" традиції, "водночас звільняючись від всіх історичних зав'язків" [8, 9]. Яскравим втіленням нової опозиції стала знаменита полеміка "стародавніх" та "нових" у французькій естетиці XVIII-XVII ст. – ідея "довершеності" проявила свою несумісність з ідеєю "нового" в мистецтві [1, 14].

Під "сучасністю" в філософії та культурології XX ст. найчастіше розуміється "Новий час" (XVIII-XX ст.), передусім період Просвітництва з його гуманістичними ідеалізаціями, або метанаративами. Термін "метанаратив" використовує Ліотар, який розглядає проєкт модерну завершеним, на відміну від Гіденса чи Габермаса. Французький філософ вважає основною рисою постсучасності втрату віри в такі "розповіді" ("метанаративи"), як діалектика духу, герменевтика смислу, звільнення людства, поступове розширення свободи, прогрес технаук. Всі ці наративи, значною мірою артикульовані саме філософією Гегеля, мають за мету забезпечення легітиматії суспільних інститутів, норм моралі, способів мислення. Гегелівській установці на реалізацію всезагальності "побудови соціокультурної єдності, в лоні якої всі елементи повсякденного життя та мислення знайдуть собі місце як в певному органічному цілому" [7, 33].

По-третє, розуміння модерну як естетичного явища, проявом чого постають авангардистські течії у мистецтві (Бодлер, зокрема). Сучасність тут – "в цінності ефемерного... торжестві динамізму" [8, 10]. На думку Габермаса, модернізм є самосвідомістю модерну.

Теза про те, що естетичний модернізм проник і є дієвим не лише в сфері художньої діяльності, а й поза її межами, тобто в царині економічній, політичній тощо, аргументується американським соціологом Данієлом Беллом [3, 645-665]. На межі XIX-XX ст., зазначає дослідник, відбувається зміна методологічного ракурсу. Якщо наука про суспільство в XIX ст. розглядала структурні компоненти суспільства як єдине ціле, то в XX ст. відбувається розподіл суспільства на соціальну та культурну складову. При цьому змінюються погляди на мотиви функціонування зазначених сфер: якщо перша ідентифікується з процесами раціоналізації та калькулювання, то друга – з розвитком особистості, її свобод, культивуванням насолод, перевазі статусної символіки володіння багатствами над цінністю праці. Відповідно, якщо сучасна соціальна структура, що базується на найостанніших досягненнях техніки, є її новою формою, то в сфері розвитку людського "я" відбуваються події, спрямовані на несприйняття сучасного суспільства. Витоки подібного "антиномічного сприйняття культури" є приналежністю людської самості, прояв якої має місце за сприятливих історичних умов (романтизм, зокрема). Але якщо ці "антибуржуазні течії" в XIX ст. мали місце лише в творчості окремих особистостей (Бодлер, Рембо), то в модернізмі XX – ідеологічний. Все це відбувається разом зі становленням класу інтелектуалів, що зміцніли економічно і породжують "контркультуру", яка продукує "культурний модернізм" та "ринковий гедонізм". Англійський соціолог Е. Гіденс виділяє чотири інституційні ознаки сучасності: капіталізм (характеризується товарним виробництвом, приватною власністю на капітал, найманою працею та класовою системою), індустріалізм (передбачає використання для виробництва товарів неодоухотворених джерел енергії та машинного спорядження), нові практики контролю над людьми (передбачає спостереження за діями населення передусім у політичній сфері), державна монополія на легітимне насильство. Характеризуючи сучасність як епоху стрімких змін (у порівнянні з попередніми).

Наступним джерелом динамізму сучасності є вивільнення, тобто "винесення соціальних відносин за межі локальних контекстів взаємодії та їх реструктуризація на необмежених просторово-часових проміжках" [4, 135]. Провідну роль в сучасних суспільствах відіграють два різновиди механізмів вивільнення: си-

мволічні знаки (передусім гроші) та експертні системи (юристи, лікарі); обидва дають гарантії дії поверх простору та часу. Третім виміром сучасного життя є рефлексивність, яка полягає "в постійному дослідженні та реформуванні соціальних практик у світлі інформації, що надходить" [4, 156].

Конкретизуючи свої макросоціологічні положення, в роботі, присвяченій дослідженню трансформації інтимності, дослідник висуває думку про те, що зміни, які зачіпають сферу людської чуттєвості (зокрема, сексуальність) передбачають "крупномасштабну демократизацію міжособистісної сфери у такий спосіб, який сумісний з демократизацією публічної сфери" [5, 38]. Це пов'язано з тим, що на нинішньому етапі сучасності емоція стає питанням життєво важливим.

Тезу Гіденса про те, що ми живемо в суспільстві ризику, розвиває німецький дослідник Уріх Бек. Діагностуючи сучасність як таку, що характеризується зміною епох (але є ситуацією модерну, хоч і радикалізованого), він наводить на користь зазначеної тези такі аргументи. Бек називає нову форму, що виникає, рефлексивною сучасністю. В західному суспільстві відбувся процес індивідуалізації. Це означає, що соціальні агенти стають все більш незалежними від структурних обмежень, результатом чого є більша спроможність щодо рефлексивного творення не лише самих себе, а й суспільств, в якому вони живуть. Наприклад, для того щоб знаходитися під впливом свого класового положення, люди діють все більш незалежно. Бек демонструє значення рефлексивності на прикладі соціальних відносин у світі: "Тільки не утворені соціальні відносини та соціальні мережі тепер необхідно вибирати індивідуально; соціальні зв'язки теж стають рефлексивними, так що повинні постійно оновлюватися індивідами" [2, 97].

Бек стверджує, що класового суспільства XIX ст. – початку XX ст., з характерними для нього класовими протиріччями, вже не існує. Сьогодні ми живемо в "суспільстві ризику", в якому попередні (класові) конфлікти перекриваються іншими ризиками, такими, що зачіпають не лише окремих класи, а всі прошарки.

Один із найбільш авторитетних соціальних теоретиків сучасності Юрген Габермас, критично переосмислюючи марксистське поняття практики крізь призму концепту інтеракції, доходить висновку, що "сам по собі розвиток продуктивних сил не гарантує суспільний прогрес тому, що звільнення від голоду та тяжкої праці необов'язково співпадає зі звільненням від кабали та приниження, оскільки між трудом та інтеракцією не існує автоматичного зв'язку" [9, 46]. Тим рішенням, що нібито розуміються як очевидні, а саме поясненням єдності через цінності, релігію, через віру в значущість конституційних прав людини, або ж в політичну перевагу своєї нації Габермас не довіряє, оскільки всі цінності не є доступними для раціональної дискусії (а саме її – комунікативну раціональність – він вважає запорукою взаєморозуміння) і тому не годяться як підґрунтя для суспільного консенсусу. Габермас виходить з того, що приписує цю інтегративну дію праву, оскільки саме право займає центральне місце між системою та життєвим світом. Завдяки раціональному потенціалу комунікативного розуму, право стає тим засобом, яке спроможне поєднати різні інтереси в сучасних фрагментарних суспільствах. За Габермасом, колективна ідентичність сьогодні не може забезпечуватися за рахунок загальних цінностей, оскільки сучасні суспільства занадто диференційовані. Основою для об'єднання може слугувати лише усвідомлення обов'язків перед лицем конституційної раціональності і тих раціональних юридичних процедур, що з неї випливають.

Отже, сучасність, яка очевидно з'являється в XVI –XVII ст., народжується водночас з новим типом особистості, першим втіленням якої стала автономія віруючого, що була досягнута і обґрунтована протестантизмом. І хоча на зламі XIX-XX ст. формується дещо відмінне від попереднього бачення людської самості – воно вибудовується не на основі самовизначення, а передбачає рефлексивне самовідношення, яке опосередковується присутністю "значущого іншого", – все ж таки момент рефлексивності є тим спільним, що об'єднує обидві позиції. Саме це і є підставою для бачення сучасності чи то як "радикализованого модерну" (Гіденс), чи як "комунікативної раціональності" (Габермас), чи як прояву модернізму (Белл).

Література

1. Бахмутский В.Я. На рубеже двух веков /Бахмутский В.Я. / Спор о древних и новых: антология // Пер. с фр. Н.А.Наумова. – М.: Искусство, 1985. – С. 7-41.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Ульрих Бек// Пер. с нем. В.Сидельникова и Н. Федоровой. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 383 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Дэниел Белл// Пер. с английского В.Л. Иноземцева – М.: Academia, 2004. – 940 с.
4. Гидденс Э. Последствия современности / Энтони Гидденс; пер. с англ. Г. Ольховикова, Д. Кибальчича. – М.: Практикс, 2011. – 352 с.
5. Гидденс Э. Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах / Энтони Гидденс; пер. с англ. В. Анурина. – СПб.: Питер, 2004. – 208 с.
6. Лиотар Ж-Ф. Состояние постмодерна / Жан-Франсуа Лиотар; пер. с фран. Н.А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: АЛЕТЕИЯ, 1998. – 160 с.
7. Хабермас Ю. Модерн – незавершенный проект / Юрген Хабермас// Политические работы // Сост. А. В. Денежкина; пер. с нем. Б. М. Скуратова. – М.: Практикс, 2005. – С. 7-31.
8. Хабермас Ю. Труд и интеракция. Заметки к гегелевской "философии духа" йенского периода /Юрген Хабермас Техника и наука как "идеология" / /Пер. с нем. М. Л. Хорькова. – М.: Практикс, 2007. – С. 8-49.
9. Фуко М. Озабоченность современностью / Мишель Фуко// Неприкосновенный запас. – №2, 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intelros.ru/readroom/nz/n2-2013/18923-ozabochennost-sovremennostyu.html>.

References

1. Bahmutskyy, V.J. (1985). At the turn of two centuries. Moscow: Art [in Russian].
2. Beck U. (2000). Society of risk. On the way to the second modern. (V. Inozemtsev, Trans). Moscow: Progress-Tradition [in Russian].
3. Bell D. (2004). In The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting Moscow: Academia [in Russian].
4. Giddens A. (2011). The Consequences of Modernity. (Olhovykov G., D. Kibalchich, Trans). Moscow: Praxis [in Russian].
5. Giddens, A. (2004). The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. (B. Anurnyn, Trans). Moscow: Peter [in Russian].
6. Lyotard, J.-F. (1998). The condition of Postmodern. (N. Shmatko, Trans). Moscow: Aletheia [in Russian].
7. Habermas, J. (2005). Modern is an uncompleted project. (B. Skuratov, Trans). Moscow: Praxis [in Russian].
8. Habermas, J. (2007) Labour and interactions. Notes for Hegel's "philosophy of spirit" of Year period. (M. Horkova, Trans). Moscow: Praxis [in Russian].
9. Foucault, M. (2003). Concerning the modernity. Moscow. Retrieved from <http://www.intelros.ru/readroom/nz/n2-2013/18923-ozabochoennost-sovremennostyu.html> [in Russian].

УДК 294:1:94(545)

Малежик Дмитро Іванович
кандидат історичних наук, старший викладач
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
demetrias@i.ua;

Хоменко Глеб Володимирович
студент Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова
gleb-khomenko@yandex.ru

**ПОЛІФОНІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ В ІНДІЇ:
АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР**

У статті висвітлюються основні світоглядно-ціннісні характеристики особистості в індійській філософії. Головна увага зосереджена навколо сенсу людського існування за канонами Сходу. Проведено компаративний аналіз особливостей людини в основних релігійно-філософських вченнях Індії.

Ключові слова: особистість, цивілізація, Схід, звільнення, споглядання, антропокозмизм.

Малежик Дмитрій Іванович, кандидат исторических наук, старший преподаватель Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова;

Хоменко Глеб Владимирович, студент Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова

Полифоничность развития религиозно-философской мысли в Индии: антропологическое измерение

В статье освещаются основные мировоззренческие и ценностные характеристики личности в индийской философии. Основное внимание уделяется смыслу человеческого существования по канонам Востока. Проведен компаративный анализ особенностей человека в основных религиозно-философских учениях Индии.

Ключевые слова: личность, цивилизация, Восток, освобождение, созерцание, антропокозмизм.

Malezhyk Dmytro, PhD in History, senior lecturer, National Dragomanov Pedagogical University;

Khomenko Hleb, fourth-year student, National Dragomanov Pedagogical University.

The polyphony of evolution of religious and philosophical thought in India: anthropological determination

The article deals with the main world outlook and value properties of traditional personality in Indian philosophy. The main attention has been attended to a sense of human being according to the Oriental canons. The comparative analysis of human peculiarities in the main Indian religious and philosophical teachings has been made.

From the 18th the process of comparison of personality in the Western and the Orient civilizations begins. The main distinctive feature of them is an attitude to the nature and environment. While 'western' person was formed under the influence of socio-economical factors, 'Oriental' person acquired personal traits due to development of religious and philosophical schooling.

The origins of western researches of an anthropological pattern of the Orient civilization are very stereotyped. The reason of this occurrence is a subjective understanding of the Oriental personality by western researchers. The first scientists who noted it was Arabic thinker E. Said, who founded an Orientalism as a branch of learning. Moreover, important part from this point of view was the European aspiration for increasing its identity through the opposition 'We VS They'.

The validity of the Arabic thinker's thoughts is confirmed by researches of Soviet scientist Ye. Torchinov. After the example of the Upanishads (i.e. Sanskrit sacred books), the scientist debunks Western prejudices as for human absence in the Orient. According to the treatise's ideas, the main aim of human being is an achieving of release, which is possible only by means of personal effort. It indicates existence of subjective determination in the Orient civilization.